

Квест "Схід і Захід разом?". Чому греко-католицькому митрополитові були у Києві не дуже раді

 www.dsnews.ua/nasha_revolyutsiya_1917/kvest-shid-i-zahid-razom-chomu-greko-katolitskomu-mitropolitovi-11052017180000

Тетяна ЄВСЄЄВА

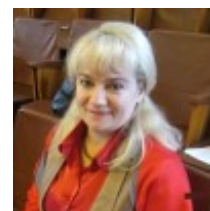

Російські війська біля головного вокзалу. Поштівка 1914 року

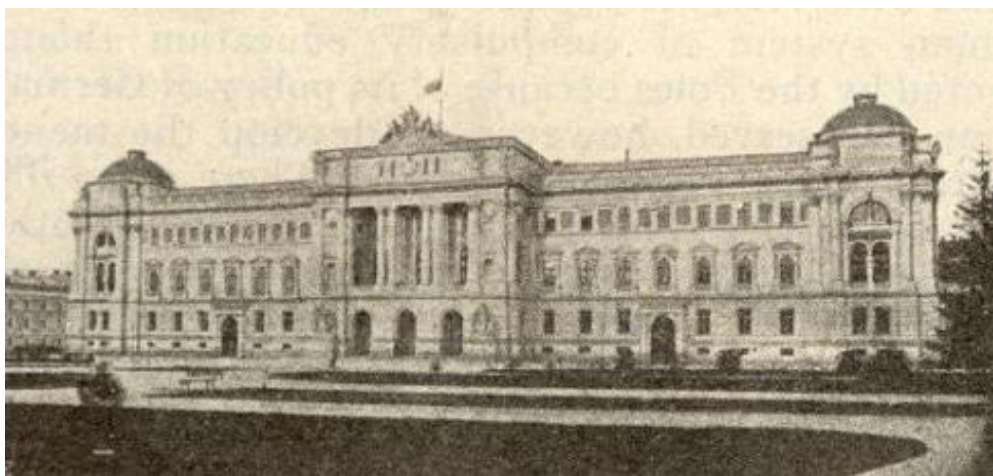
Тетяна ЄВСЄЄВА

історик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України

Члени Української Центральної Ради у травні 1917-го зустріли митрополита Андрея прохолодно

У травні 1917-го українство мусило вже вдруге за ХХ ст. проходити класичний конфесійно-політичний квест "Схід-і-Захід-разом?" Місця за шахівницею посіли Михайло Грушевський (голова Української Центральної Ради) та владика Андрей граф Шептицький, митрополит Галицький і архієпископ Львівський, за походженням (член Палати панів пожиттєво!) і посадою - депутат Віденського парламенту та Галицького сейму.

Як завжди, історичні обставини зустрічі були складними. Галичина все ще була театром бойових дій. Українська ідентичність щойно почала дієво захищати населення від звинувачень у проросійськості та репресій з боку Австрії. Після відступу російської армії мало хто з галичан у зруйнованих містах і селах не проклинав "освободительный подвиг братского русского воинства". А православні наддніпрянці між тим перебували у складі російської окупаційної армії.

На Наддніпрянщині та по всій імперії українство, відживлене вітром революції, у селах і містах збиралося на віча і з'їзди. Всі зібрання, що відбулися протягом березня-травня, висловилися за національно-територіальну автономію краю, автокефалію церкви, українську мову у пресі, у школі, у суді, в устах парафіяльного священства. Одночасно вимагали "випустити з в'язниць і заслання українців-галичан, дати повну волю митрополитові А. Шептицькому і всім уніатським священникам". Натомість місцеві чорносотенці переконували довірливого обивателя у тому, що "пристати до українців - це значить перейти на унію".

Одноголосно ухвалено звернутися по телеграфу до нового уряду з проханням: 1) випустити з в'язниць і заслання українців-галичан покараних заходами тамошніх чорносотенців; 2) зняти заборону з української преси; 3) дати повну волю митрополитові А. Шептицькому і всім уніятським священникам; 4) припинити чорносотенну діяльність єпископа Євлогія Дубинкевича, і де-що инше. В те-

"При його зустрічі слід лише "соблюсти приличие"

7 травня (24 квітня) 1917-го Українська Центральна Рада (УЦР) вперше винесла на порядок денний питання "Про Шептицького". 9 травня (26 квітня) на засіданні комітету після відповідної доповіді Дмитра Дорошенка, що у квітні-серпні 1917-го обіймав посаду крайового комісара Галичини й Буковини з правами генерал-губернатора від Тимчасового уряду, розгорілася жвава дискусія. Обговорювали спільну позицію стосовно самого митрополита та греко-католицької церкви.

Зійшлися на пропозиції Сергія Єфремова, котрий зазначив, що в Галичині "привикли дивитися на митрополита як на голову українського народу, у нас, звичайно, ситуація інша", тому при його зустрічі слід лише "соблюсти приличие".

11 травня (28 квітня) 1917-го в Українській Центральній Раді влаштували прийом митрополиту Андрею. У Малій залі його вітали українські діячі. Захід очолив сам Михайло Грушевський, хоча напередодні, посилаючись на те, що від його кількадевної відпустки "нічого не залишиться", спробував ухилитися. Недипломатично під час прийому повівся заступник Голови УЦР Володимир Винниченко, дозволивши собі "вітати" літнього владика спиною та демонстративно запаленою цигаркою.

Після офіційних "урочистостей" митрополит Андрей приватно завітав до родини Грушевських. Там, попри приналежність дружини і дочки Михайла Сергійовича до греко-католицької церкви, теж отримав прохолодний прийом.

У чому ж причина такого ставлення до Шептицького з боку очільників українства Наддніпрянщини? Адже від початку війни українська фракція IV Думи тримала у фокусі уваги "галицьке" питання, українські організації надавали посильну допомогу заарештованим, переселеним і полоненим галичанам, українська преса прискіпливо стежила за одисеєю Галицького митрополита, що перебував в ув'язненні. 23 (10 березня) 1917-го свою вимогу звільнити з-під арешту Шептицького Тимчасовому уряду надіслала Центральна Рада.

Щоб з'ясувати це, слід повернутись у довоєнний час і з'ясувати причини та обставини арешту митрополита Шептицького.

"Галицьке питання"

Ще на стадії підготовки до війни як Австро-Угорська, так і Російська імперії передбачали анексію чужих територій, планували церковно-адміністративні зміни та провадили активну підготовку. Петербург готувався до набуття "земель князів Романа та Данила" як "исконно русского края" і "законного наследия русского царствующего дома". На фінансування галицького русофільського руху щороку витрачали десятки тисяч рублів. Значна фінансова підтримка надавалась православній місії: всіляко заохочувалися переходи греко-католицького духовенства і парафіян на православ'я; навчання кандидатів священства з мешканців краю в російських семінаріях державним коштом та їх висвячення холмським чи волинським архієпископами Російської православної церкви.

Православна місія була втручанням у чужу церковну область і прямим порушенням канонів. Оскільки в Галичині і на Закарпатті до початку XX ст. православних парафій не було, архіпастирську опіку над православними здійснював чернівецький митрополит. Йому підпорядковувався єдиний діючий храм - Волоська церква у Львові.

Ці території перебували під юрисдикцією Вселенського патріарха. Київські митрополити мали права його екзархів (митрополити, намісники патріарха в церковній окрузі, області), хоча з 1686-го і не користувалися ними. Однак у 1910-му архієпископ Волинський Антоній (Храповицький) спеціально домігся від Фанару ("Константинопольський патріархат", район Стамбула, де знаходиться резиденція Вселенського патріарха) Патріаршої грамоти і став Екзархом Вселенського патріарха для Галичини. Це дозволяло йому призначати священників у галицькі села. Використовуючи єдиний обряд та освячені у Константинополі антими́нси (чотирикутне полотно з вшитими в нього часточками мощів православних святих, переносний вівтар), вони домагалися переходу громад на православ'я.

На території Царства Польського в Холмсько-Варшавській єпархії (Підляшшя, Холмщина) через створення і фінансування псевдобратського русофільського руху розпалювали протистояння між православними та греко-католиками (квест"Схід-і-Захід-разом-1"). Російська влада відверто боялася, що розділені Збручем "украинцы сольются в один народ".

Блискавичне завоювання Львова російською армією у вересні 1914-го - ох, нещасливий для галичан місяць - дозволило знехтувати правами Константинополя. "Канонічно гнучка" РПЦ "послідувала за державою" і заходилася, опираючись на військово-цивільну адміністрацію, "воссоединять в православии" галичан. Українську інтелігенцію, віруючих і духовенство арештовували і виселяли у віддалені російські губернії. Пам'ятки церковного мистецтва, зібрані під час військових подій, що їх не встигли спалити помічники єпископа Євлогія, якраз і споглядав митрополит Андрей 12 травня (29 квітня) 1917-го під час відвідин Київського міського музею.

Австрія вдалася до кримінального переслідування навернених у православ'я галичан як державних зрадників (шпигунів). Але ініціативу у поширенні унії на території Росії Відень у відповідь не виявив. Католицька місія митрополита Андрея була його приватною ініціативою і узгоджувалася з Ватиканом. Канонічною підставою він вважав факт давнього підпорядкування Кам'янець-Подільської греко-католицької єпархії Львівській архієпископії Галицької митрополії. Хоч вона de-facto вже не існувала, але de-jure ніколи не скасовувалася. Тому митрополит Андрей мав формальні підстави для поширення своєї юрисдикції на всіх католиків східного обряду - російських підданих.

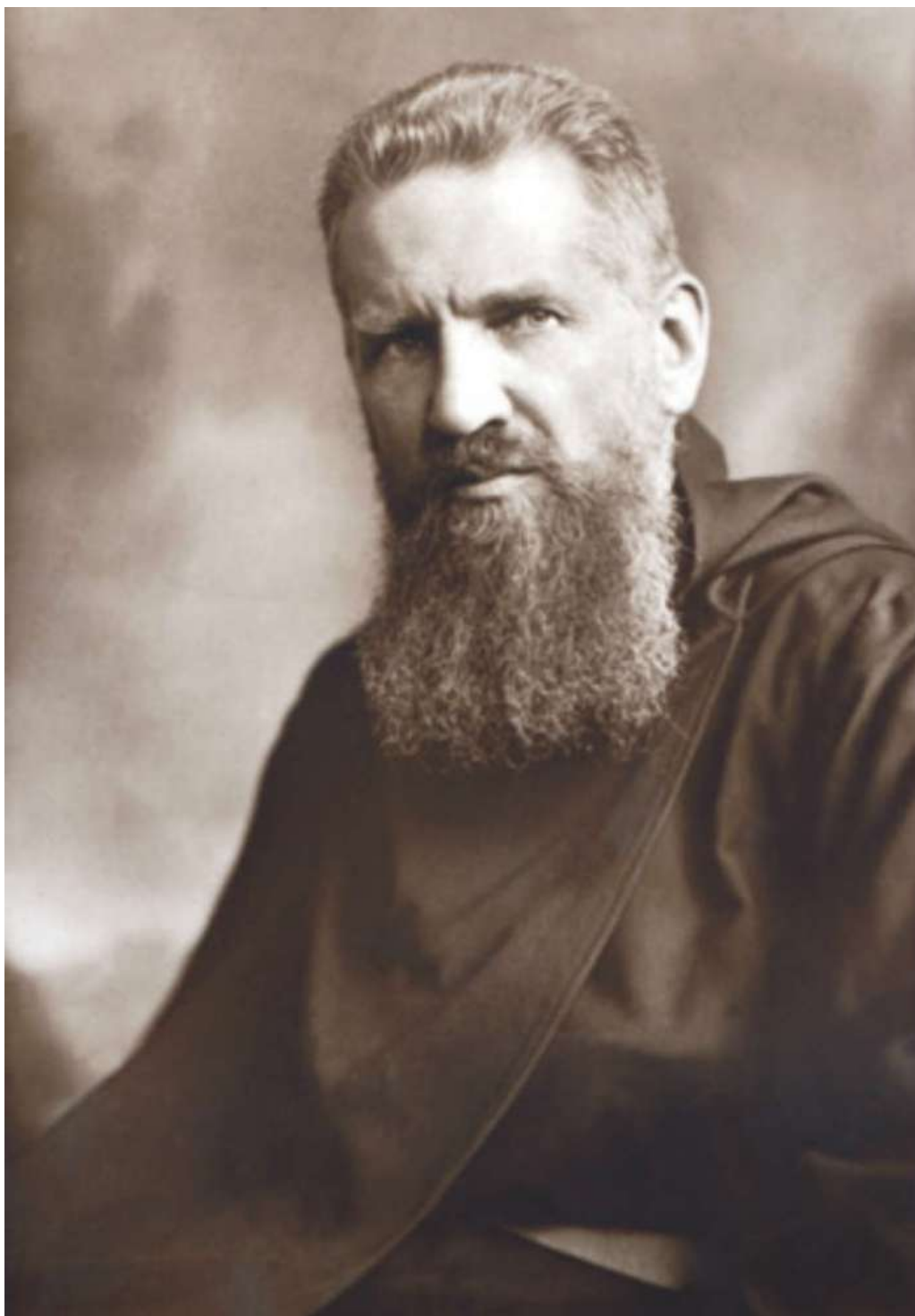
У 1907-му і 1908-му папа Пій Х підтвердив повноваження Шептицького і надав йому право висвячувати єпископів для новонавернених без попереднього узгодження з Ватиканом. Невдовзі у Москві, Саратові й Санкт-Петербурзі постали греко-католицькі громади. Митрополит навіть почав плекати єкуменічні плани щодо об'єднання церков Заходу і Сходу. Однак на Наддніпрянщині місію спіткала невдача і серед народу, і серед діячів українських політичних партій.

Заслання митрополита Андрея (Шептицького)

Ідея арешту і вислання з Галичини владики належала генералу О.Брусилову. З початком війни митрополит видав пастирського листа із закликом бути вдячними Габсбурзькій монархії за "свободу нашої віри й народності та розвій національної культури". У вересні 1914-го після виголошення у церкві Успіння Пресвятої Богородиці у Львові проповіді з критикою російського "казенного православ'я" Митрополита Андрея взяли під домашній арешт. За кілька днів вислали до Києва, як згадував Дмитро Дорошенко - "під сильною вартою, немов якогось тяжкого злочинця", згодом - до Нижнього Новгорода. За час арешту росіяни в одному зі сховків з церковними коштовностями і архівом митрополита знайшли копію поданого до Відня проекту автономії Галичини. Тому з січня 1915 по серпень 1916 він перебував у Суздалі арештантом самотньої келії під наглядом настоятеля Спасо-Єфимівського монастиря Володимирської єпархії, у спеціальній в'язниці для духовенства. У вересні 1916-го хворого владику перевезли до Курська, а по тому до Ярославля.

У березні 1917-го, після [повалення царату](#), митрополит Андрей дістався Петрограда, де 31 (18) березня його вітала Українська Національна Рада (утворена березні 1917-го як представництво від усіх українських громадських, політичних і культурно-просвітніх організацій Петрограда), делегати від українських товариств та партій, греко-католицьке духовенство і віруючі, католицьке духовенство на чолі з єпископом Іоанном (Цепляком), представники польської, білоруської, литовської громад.

Однак, Олександрові Лотоцькому, який на той час очолював виконавчий комітет петроградської Української Національної Ради, довелося одразу ж спростувати місійні сподівання оточення митрополита і пояснювати, що загальний пієтет походить "з мотивів національного та гуманного почуття, викликаного терпіннями сього ідейного страдника".

15(2) квітня на аудієнції у голови Тимчасового уряду Георгія Львова митрополит Андрей домігся офіційного визнання Греко-католицької церкви в Росії та зрівняння її в правах з Католицькою. Пізніше він організував Синод Російської греко-католицької церкви та призначив отця Леоніда Федорова Екзархом католиків візантійського обряду в Росії. Завітавши до Києва, владика продовжив справу розбудови Української греко-католицької церкви.

Отже, 11 травня (28 квітня) 1917-го у Києві зустрілися митрополит Андрей, довічний член Палати панів

Віденського парламенту, депутат за посадою Галицького сейму та Михайло Грушевський, голова УЦР. Обидва прагнули об'єднати українців: владика Андрей - через з'єдинення церков Заходу і Сходу. Грушевський - шляхом домагань національно-територіальної автономії України у складі федеративної Росії. Різниця у підходах не сприяла успіхові зустрічі, але говорити про фіаско теж не варто: Дмитро Дорошенко і Олександр Лотоцький перед від'їздом до Галичини порозумілися з митрополитом Андреєм. Скоріше, політична ситуація вимагала призупинення публічної активності.

Але це було тимчасово. Як Україна проходила квест "Схід і Захід разом" крізь вогні і бурі Української революції - у наступних частинах проекту.